OIKEUSMINISTERIÖ

LAUSUNTO

Lainvalmisteluosasto
Julkisoikeuden yksikkö
Erityisasiantuntija Anu Mutanen

22.1.2019

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE SIVIILITIEDUSTELUA KOSKEVAKSI LAINSÄÄDÄNNÖKSI (HE 202/2017 VP) – toimittajayhdistysten lausunto

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa otsikossa mainitusta hallituksen esityksestä (HE 202/2017 vp) toimittajayhdistysten (Oikeustoimittajat ry, Politiikan Toimittajat ry, Taloustoimittajat ry ja Tutkivan Journalismin yhdistys) 18.1.2019 hallintovaliokunnalle lähettämän lausunnon johdosta. Oikeusministeriö esittää lausuntonaan seuraavan.

Toimittajayhdistykset kiinnittävät lausunnossaan huomiota esityksen vaikutuksiin lähdesuojaan ja yhtyvät Suomen Journalistiliiton 12.4.2018 päivättyyn lausuntoon, jossa nostetaan esille lähdesuojan alaista tietoa koskevat tiedustelu- ja käyttökiellot sekä hävittämisvelvollisuudet.

Mainitut seikat koskevat olennaisesti poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 41 §:ää kuuntelu- ja katselukielloista sekä tietoliikennetiedustelulakiehdotuksen 12 §:ää tiedustelukiellosta. Poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 41 §:n 1 momentin mukaan telekuuntelua, telekuuntelun sijasta toimitettavaa tietojen hankkimista, teknistä kuuntelua ja teknistä katselua ei saisi kohdistaa sellaiseen viestintään, josta viestinnän osapuoli ei saa todistaa tai josta hänellä on oikeus olla todistamatta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13, 14, 16, 20 tai 22 §:n 2 momentin nojalla. Viittaus oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:ään merkitsisi sitä, että suojaa tiedustelulta nauttisivat journalistin lähdesuojan piiriin kuuluvat tiedot. (Ks. HE 202/2017 vp, s. 213.)

Jos kyseisen tiedustelumenetelmän käytön aikana tai muulloin ilmenisi, että kyse on kuuntelu- tai katselukiellon alaisesta viestistä, toimenpide olisi poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 41 §:n 2 momentin mukaisesti keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja saatuja tietoja koskevat muistiinpanot heti hävitettävä. Tiedustelukiellosta olisi mahdollista poiketa mainitun pykälän 3 momentin perusteella, jos tiedusteluimmuniteettia nauttiva viestinnän osapuoli osallistuu siviilitiedustelun kohteena olevaan toimintaan, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta. (HE 202/2017 vp, s. 213.)

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköpostiosoite
Eteläesplanadi 10 HELSINKI	PL 25 00023 VALTIONEUVOSTO	02951 6001	09 1606 7730	oikeusministerio@om.fi

Tietoliikennetiedustelulakiehdotuksen 12 §:n nojalla journalistin lähdesuojaa turvattaisiin tietoliikennetiedustelulta pääosin poliisilakiehdotusta vastaavalla tavalla. Ehdotettu tiedustelukielto ei koskisi oikeudenkäymiskaaressa tarkoitettujen ammattihenkilöiden viestiyhteyksiä yleensä, vaan ainoastaan niitä nimenomaisia tietoja, joista henkilöillä oikeudenkäymiskaaren asianomaisten säännösten mukaan on velvollisuus tai oikeus olla todistamatta. Tiedustelukieltojen noudattaminen siten, että tietoliikenteestä ei lainkaan kerättäisi kieltojen piiriin kuuluvia tietoja, ei ole teknisesti mahdollista. Tämän vuoksi tietoliikennetiedustelulain 15 §:ssä säädettäisiin hävittämisvelvollisuudesta. (HE 202/2017 vp, s. 130, ks. myös s. 251–254.)

Jos tietoliikennetiedustelussa saatu tieto olisi edellä mainitulla tavalla hävitetty, tiedustelussa ei olisi velvollisuutta ilmoittaa tiedustelun kohteelle tietoliikennetiedustelulakiehdotuksen 20 §:n nojalla. Pääsääntönä olevaa velvollisuutta ilmoittaa tietoliikennetiedustelusta ei mainitussa tapauksissa voitane pitää perusteltuna, sillä sen henkilön luottamuksellisen viestin sisältö, jolle ilmoitus olisi muuten tehtävä, olisi hävitetty tiedusteluviranomaisen hallusta (HE 202/2017 vp, s. 260). Jos ilmoitusvelvollisuus ulottuisi myös näihin tietoihin, tieto olisi tallennettava ilmoituksen tekemistä varten. Ilmoitusvelvollisuudesta ja hävittämisvelvollisuudesta ehdotettuun sääntelyyn ei olisi tarkoituksenmukaista tai muutoinkaan perusteltua tehdä lähdesuojaa koskevia poikkeuksia.

Ehdotetuilla tiedustelukielloilla on yhtäältä yhtymäkohtia poliisilain 5 luvun 50 §:ssä ja pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä säädettyihin kuuntelu- ja katselukieltoihin ja toisaalta merkittäviä eroja niihin nähden. Rikostorjuntamenetelmiin liittyvät kiellot koskevat kaikkea tele- tai muuta vastaavaa viestintää rikoksesta epäillyn ja häneen oikeudenkäymiskaaressa tarkoitetussa suhteessa olevan henkilön välillä katsomatta siihen, onko viestin sisältö oikeudenkäymiskaaren todistamisvelvollisuuksien tai -oikeuksien piirissä. Oikeudenkäymiskaaressa tarkoitetun ammattihenkilön ja toisen osapuolen välinen viesti voi sisältää sekä todistamiskiellon tai oikeuden olla todistamatta alaisia tietoja että muita tietoja. Tiedustelukielto koskisi vain ensiksi mainittuja tietoja; muihin tietoihin voitaisiin kohdistaa tiedustelua. (HE 202/2017 vp, s. 253.)

Siviilitiedusteluesityksestä antamassaan lausunnossa perustuslakivaliokunta nosti esille tiedustelukieltojen ja pakkokeinolain mukaisten kieltojen erot sekä ehdotetun poliisilain 5 a luvun 41 §:n soveltamisen harkinnanvaraisuuden ulkomaantiedustelussa (39 §). Nämä seikat kuitenkaan olleet säätämisjärjestyskysymyksiä. (PeVL 35/2018 vp, s. 23, 26.) Esitystä koskevassa lakivaliokunnan lausunnossa puolestaan todetaan, että hallintovaliokunnan on vielä syytä arvioida, onko perusteltua, etteivät siviilitiedustelun tiedustelukiellot vastaa kattavuudeltaan pakkokeinolaissa tarkoitettuja kieltoja (LaVL 32/2018 vp, s. 19–20).

Hallintovaliokunnalle 16.1.2019 antamassaan vastineessa sisäministeriö katsoi perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta, että poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 39 §:n 3 momentista olisi syytä poistaa viittaus 41 §:n mukaisiin kuuntelu- ja katselukieltoihin. Näin ollen ammattiryhmiin kohdistuvat tiedustelukiellot soveltuisivat lähtökohtaisesti myös ulkomaantiedustelussa. Sen sijaan poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 41 §:n tai tietoliikennetiedustelulakiehdotuksen 12 §:n muuttamiseen sisäministeriö ei nähnyt tarvetta. Oikeusministeriö yhtyy mainitussa vastineessa ja hallituksen esityksessä esitettyihin perusteluihin, eikä näe ehdotetussa sääntelyssä muutostarpeita myöskään toimittajayhdistysten lausunnon perusteella.